

MUHAMMED BİN SELMAN'IN ZİYARETİ VE TÜRKİYE-SUUDİ ARABİSTAN İLİŞKİLERİNDE YENİ SAYFA

MEHMET RAKİPOĞLU

SETA | PERSPEKTİF

HAZİRAN 2022 · SAYI 341

- Velihaht Prens Muhammed bin Selman'ın Türkiye ziyaretinin anlamı nedir?
 - Ziyaret hangi açılardan önem taşımaktadır?
 - Ziyaretin ikili ilişkilere ve Ortadoğu'daki bölgesel denkleme muhtemel yansımaları nelerdir?

GİRİŞ

Suudi Arabistan Velihaht Prens ve Savunma Bakanı Muhammed bin Selman 22 Haziran 2022'de Türkiye'ye resmi bir ziyaret gerçekleştirmiştir. Ziyaret, Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan'ın 17 Haziran 2022'deki açıklamasıyla duyurulmuştur. Velihaht prensin ziyaretini sürpriz bir gelişme olarak görmek gerekir. Bu ziyaret Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın Nisan'da Suudi Arabistan'a yaptığı ziyaretin karşılığı yani iadeiziyaret olarak okunabilir. Bu anlamda Türkiye-Körfez normalleşmesinin bir devamı olarak görülebilen Türkiye-Suudi Arabistan normalleşmesinin kurumsallaştığı ileri sürülebilir. Diğer bir ifadeyle iki devletin en önemli siyasi liderleri karşılıklı ziyaretlerle 2018'den beri soğuk rüzgarların estiği ilişkileri onarmaya çalışmaktadır. Ziyaretin birkaç açıdan kritik önemi haiz olduğu ifade edilebilir.

ZİYARETİN ÖNEMİ

İlk olarak Velihaht Prens Muhammed bin Selman'ın ziyareti Türkiye-Yunanistan geriliminin arttığı bir döneme denk gelmiştir. Velihaht prens bu gerginlikte Türki-

ye'nin güvenlik endişelerini dikkate alarak Yunanistan'a yapacağı ziyareti bilinmeyen bir tarihe ertelemiştir. Dolayısıyla Suudi Arabistan, Türkiye ile normalleşmeyi önceleyerek bu tercihini güvenlik ve dış politikasına da yansıtmış görünmektedir. İkinci olarak velihaht prensin Türkiye ziyareti, Mısır ve Ürdün'ü de kapsayan bir bölge turunun parçasıdır. Bu açıdan değerlendirildiğinde Suudi Arabistan tarafından Türkiye'nin bölgede önemli bir aktör olarak görüldüğü ve bu ziyaretle geçmişte yaşananların bir kenara bırakılarak ilişkilerde yeni bir sayfanın açılmak istendiği söylenebilir.¹ Üçüncü olarak Amerika Birleşik Devletleri (ABD) Başkanı Joe Biden'ın Suudi Arabistan ziyareti öncesi velihaht prensin Türkiye'ye gelmesi de Riyad'ın Ankara ile ilişkilere bakışını açıklar niteliktedir. Türkiye'nin Yunanistan ile yaşadığı gerilimin ana mimarının ABD olduğu, Suudi Arabistan'ın da ABD ile ilişkilerinde güven sorunu yaşadığı hesaba katılırsa, Ankara-Riyad hattında orta ve uzun vadede daha stratejik adımların atılması beklenebilir. Diğer bir deyişle gerek Suudi Arabistan ge-

¹ Gökhan Erel, "Türkiye-Suudi Arabistan İlişkilerinde Yeni Dönem", ORSAM, 28 Nisan 2022.

MEHMET RAKİPOĞLU

2017'den beri Sakarya Üniversitesi Ortadoğu Enstitüsü'nde Ortadoğu Çalışmaları alanında doktora programına devam eden Rakipoğlu, Suudi Arabistan dış politikası üzerine doktora tez çalışmasını sürdürmektedir. 2020-2021 arasında Ortadoğu Stratejik Araştırmalar Merkezi (ORSAM) Körfez Çalışmaları Koordinatörlüğünde kurum dışı araştırmacı olarak görev yapmıştır. 2021'de Sakarya Üniversitesi Ortadoğu Enstitüsü'nde araştırma görevlisi olarak göreve başlamıştır. 2017'de Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği tarafından desteklenen bir projede araştırmacı olarak görev almıştır. Saha çalışmaları ve dil eğitimi faaliyetleri kapsamında Ürdün ve Sudan'da bulunan Rakipoğlu yerli ve yabancı medya ve düşünce kuruluşlarına birçok görüş, analiz ve rapor yazmıştır. Rakipoğlu iyi derecede İngilizce ve orta seviyede Arapça bilmektedir. Çalışma alanları arasında Türkiye-Körfez ülkeleri ilişkileri, Körfez ülkelerinin dış politikaları ve siyasal İslami hareketler bulunmaktadır.

rekse Türkiye ABD'den duydukları rahatsızlıkları kendi inisiyatifleriyle bertaraf etmek ve bölgesel iş birliğinin düzeyini artırmak istemektedir.

MOTİVASYONLAR

Ziyaretin anlamlandırılması açısından yorumlanması gereken birkaç dinamikten bahsedilebilir. Bu dinamiklerin ilki küresel çapta yaşanan gelişmelerdir. Bu anlamda öne çıkan gelişme, Rusya'nın Ukrayna işgali ve bu işgalin Ortadoğu'ya potansiyel yansımalarıdır. Rusya Devlet Başkanı Putin'in revizyonizm arayışının son yansıması Ukrayna'da savaşa dönüşmüştür.² Gelişen noktada henüz istediğini alamayan ve bir anlamda yenik pozisyona düşen Rusya, Suriye'deki askeri varlığını kademeli olarak Ukrayna'ya kaydırmaya başlamıştır.³ Bu durum Ortadoğu'daki jeopolitik dengelerin değişmesine ve Suriye'de Rusya sonrası dönem tartışmalarının başlamasına neden olmuştur. Bu açıdan değerlendirildiğinde Ukrayna'daki savaşın Türkiye ve Suudi Arabistan gibi bölgesel aktörler arasında pozitif bir sinerji/atmosfer meydana getirdiği iddia edilebilir. Bu çerçevede Rusya'nın Suriye ölçeğinde yeniden mevzilenmesinden ötürü oluşan güç boşluğunu İran destekli milislerin doldurma yönündeki hevesleri de Ankara-Riyad ilişkilerini yakınlaştırmış olabilir.⁴ Yine Rusya-Ukrayna savaşı ile ilintili olarak değişen enerji jeopolitiği de iki ülkeyi yakınlaştıran bir diğer dinamik olarak görülebilir.

Petrol fiyatlarının yükselmesi her ne kadar Suudi Arabistan'ın gelirlerini artırsa da birçok aktörü petrol dışı enerji kaynaklarına yönlendirmektedir. Bu noktada Riyad yönetiminin Türkiye gibi bir enerji tüketicisinin petrol dışı enerjiye, Katar ve İran gibi Suudi Arabistan ile zaman zaman problemler yaşayan aktörlere kaymasını istemediği ifade edilebilir.

Üçüncü olarak bölgesel denklem açısından bu ziyareti 2020'nin sonundan beri süregelen normal-

leşme örüntüsünün bir parçası olarak okumak da mümkündür. Katar'a yönelik ambargonun Ocak 2021'de sona ermesiyle başlayan ve Türkiye'nin de merkezinde olduğu bölgesel normalleşme süreçleri ve iş birliği rüzgarında Suudi Arabistan da yer almak istemektedir. Dolayısıyla Suudi Arabistan; ABD ve İran ile yaşadığı gerilim ve Körfez içi Birleşik Arap Emirlikleri (BAE) ve Katar ile sürdürdüğü jeopolitik ve ekonomik rekabetten ötürü hissettiği yerel, bölgesel ve küresel ölçekte yeni bir arayış içerisinde. Nitekim Suudi Arabistan ve bölgedeki aktörler açısından Türkiye, askeri gücü ve jeopolitik etkisi kanıtlanmış bir bölgesel güç olarak görülmektedir. 2019'da Libya'daki yönetimle yaptığı anlaşma, Suriye'nin kuzeyinde ABD eliyle inşa edilmeye çalışılan PKK/PYD projesine karşı icra ettiği dört başarılı askeri operasyon ve Azerbaycan-Ermenistan arasındaki savaşta silahlı insansız hava araçları (SİHA) ile dengeyi Bakü lehine değiştiren hamleleri Türkiye'nin bölgedeki özgül ağırlığını artırmıştır. Ukrayna'daki savaşta da benzer bir portre çizen Türkiye gerek Rusya gerekse NATO üyeleri arasında sürdürdüğü dengeli siyasetle Suudi Arabistan'ın ilgisini çekmektedir. Bu anlamda Yemen'deki savaşta zorluklar yaşayan Suudi Arabistan Rusya-Ukrayna savaşındaki ve NATO içindeki pozisyonu daha da güçlenen bir Türkiye ile askeri olarak da iş birliği yapma gibi rasyonel bir tercih içerisinde.

Dördüncü olarak ekonomik dinamiklerin de ziyareti tetiklediği belirtilebilir. Bilindiği gibi Körfez ülkeleri petrole bağımlı ekonomik modellerini dönüştürerek bu bağımlılığı azaltmak istemektedir. Bu noktada yatırımlarını çeşitlendirmek isteyen Suudi Arabistan için Türkiye önemli bir ortak olarak görülmektedir. NEOM gibi büyükşehir projeleri olan Suudi Arabistan için Türkiye, altyapı ve inşaat alanlarında güçlü bir bölgesel aktör konumundadır. Ayrıca Türkiye ile iş birliği Körfez içi rekabet üzerinden de okunabilir. Suudi Arabistan'ın hem BAE hem de Katar ile rekabeti göz önünde bulundurulduğunda Riyad yönetimi Ankara ile ilişkisini derinleştirmeyi bir avantaj olarak değerlendirmektedir

2 Murat Yeşiltaş, "Rusya'nın Revizyonizm Arayışı", Anadolu Ajansı, 24 Şubat 2022.

3 Giorgio Cafiero, "How the Ukraine War is Advancing Iran's Influence in Syria", The New Arab, 16 Mayıs 2022.

4 Mehmet Rakipoğlu, "Ukrayna Savaşı'nın Suriye'ye Etkisi: İran'ın Güç Artırımı", Yeni Şafak Düşünce Günlüğü, 31 Mayıs 2022.

Beşinci sebep ise güvenlik politikaları ile ilgilidir. ABD'den beklediği güvenlik taahhütlerini alamayan Suudi Arabistan güvenliğini güçlendirmek için birçok aktöre yönelmektedir. İran ve İran destekli milislerin Irak ve Yemen'de oluşturdukları güvenlik tehditlerinin bertaraf edilmesi, Suudi Arabistan açısından Türkiye ile iş birliğinde olmazsa olmaz konu başlıklarından biridir.⁵ Dolayısıyla Veliht prensin Türkiye ziyaretinin önemli bir boyutu da güvenlidir. Bu açıdan savunma sanayiini millileştirme noktasında istekli olan Riyad yönetimi Ankara'dan bu alanda iş birliği talebinde bulunabilir. Türkiye'nin ürettiği SİHA'ların Suudi Arabistan tarafından talep edilmesi bu ziyarette ele alınacak konular arasında olabilir.

SONUÇ

Nisan 2022'de Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın Suudi Arabistan'ı ziyaretinden yaklaşık bir buçuk ay gibi kısa bir süre sonra Suudi Arabistan Veliht Prensi Muhammed bin Selman'ın Türkiye'ye iadeziyarette bulunması iki ülke arasındaki ilişkilerde yeni bir döneme girildiğini göstermektedir. 2018'den beri gergin seyreden ilişkilerin yumuşatılması adına Suudi Arabistan tarafının attığı ilk ve en somut adım olarak okunabilecek bu ziyaretle birlikte büyük jeopolitik gerginliklerin sona erdiği ifade edilebilir. Libya, Suriye ve Mısır gibi Ortadoğu'nun kritik noktalarında Türkiye-Suudi Arabistan arasındaki rekabetin yerini iş birliği ve iletişime bırakması muhtemeldir.⁶

5 Ali Bakeer ve Eyüp Ersoy, "Saudi-Turkish Reconciliation is a Cause for Concern in Iran", Middle East Eye, 19 Mayıs 2022.

6 Burhanettin Duran, "Suudi Arabistan'la Yeni Sayfa", *Sabah*, 30 Nisan 2022; Necmettin Acar, "Rekabetten İş Birliğine Türk-Suudi İlişkileri", *Yeni Şafak Düşünce Günlüğü*, 21 Haziran 2022.

Türkiye'nin Suudi Arabistan'ın yakın iş birliği halinde olduğu Mısır ve BAE gibi aktörlerle normalleşme süreçlerini hızlandırdığı da hesaba katıldığında bölgesel aktörlerin daha aktif rol oynadığı Ortadoğu'da yeni bir jeopolitik düzene girildiği söylenebilir.⁷

Bu çerçevede bölge dışı büyük güçlerin (ABD, Rusya, Avrupa Birliği) Ortadoğu denkleminin bir nebze de olsa dışına itilip bölgesel aktörlerin inisiyatifleriyle jeopolitik düzenin şekillendirilmesi beklenebilir. Bu jeopolitik düzende bölge aktörleri arasında ekonomik iş birliklerinin derinleşmesi de beklentiler arasındadır. Nitekim veliht prensin Ankara ziyareti öncesi koronavirüs (Covid-19) nedeniyle Suudi Arabistan'dan Türkiye'ye seyahat yasağının kaldırılması bu beklentileri güçlendirmektedir. Bu anlamda yeni dönemle birlikte Türkiye'ye gelen Suudi yatırımcı ve turist sayısında ciddi bir artış yaşanması muhtemeldir. Veliht prensin Ürdün ve Mısır ziyaretleri kapsamında ciddi yatırım anlaşmaları yapması, Türkiye ile de benzer anlaşmaların imzalanması beklentilerini güçlendirirken iki ülke arasında başta tarım, enerji, medya ve savunma sanayi olmak üzere birbirinden farklı birçok alanda kapsamlı anlaşmaların gerçekleşmesi öngörülmektedir.

Dolayısıyla veliht prensin ziyaretinin iki ülke ilişkilerine ivme kazandırması ve ticaret hacminin artırılması yönünde swap anlaşması gibi pratik adımların atılması muhtemeldir. Bununla birlikte her ne kadar yeni bölgesel ve uluslararası şartlar iki ülkenin çıkarlarının örtüştüğünü ortaya koyuyor olsa da ikili ilişkilerin stratejik kapsamlı iş birliğine dönüştüğünü söylemek için henüz erken olduğu da belirtilmelidir.

7 Selçuk Aydın ve Hamdullah Baycar, "Israel, the Gulf and Turkey: Why is Everyone Making up in the Middle East?", Middle East Eye, 23 Şubat 2022.

Bu yayındaki fikirler tamamen yazarına aittir ve SETA Vakfı'nın yayın politikasını yansıtmayabilir.

SİYASET, EKONOMİ VE TOPLUM ARAŞTIRMALARI VAKFI
FOUNDATION FOR POLITICAL, ECONOMIC AND SOCIAL RESEARCH
مركز الدراسات السياسية والاقتصادية والاجتماعية

www.setav.org | info@setav.org | @setavakfi